

мнения разных авторов. Раскрыта структура психолого-педагогической компетентности педагога-логопеда: когнитивная, методическая, деятельностная, коммуникативная, мотивационно-ценностная, личностная подструктуры.

*Ключевые слова:* профессиональная компетентность, психолого-педагогическая компетентность, педагогическая деятельность, структура психолого-педагогической компетентности.

**Gaidai M. N. Psycho-educational Excellence as a Factor of Success Correctional and Development Work of Teachers, Speech Therapists**

The article is an analysis of psychological and pedagogical competence as a factor in the success of correctional and development of the teacher, a speech therapist. Refined the concept of "professional competence", "educational activities", analyzed the opinions of different authors. Revealed the structure of psycho-pedagogical competence of teachers, speech therapy: cognitive, methodological, activity-based, communication, motivational and value, personal substructure.

*Key words:* professional competence, psychological and pedagogical competence, teaching activities, the structure of psycho-pedagogical competence.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Реутова Л. П.

УДК 376.015.31:316.42-056.263

**І. С. Епштейн**

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ УЧИТЕЛІВ  
ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО  
ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ СЛУХУ ЗАСОБАМИ  
МИСТЕЦТВА**

Значне збільшення кількості дітей з вадами слуху потребує створення системи роботи з соціальною адаптацією таких дітей, а це, у свою чергу, вимагає пильної уваги з боку дослідників: педагогів, психологів, соціальних педагогів.

Проблемі соціальної адаптації дітей присвячено значну кількість праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Психологічні особливості уваги, пам'яті, сприйняття тощо розглядали в своїх роботах Б. Анаєв, О. Арканова, І. Батоєв, П. Блонський, Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Зимня, В. Касаткін, В. Крутецький, А. Лурія, А. Люблинський, А. Петровський та ін. Основні положення сурдопедагогіки розкриті в

працях П. Янна, Є. Марциновської, Р. Боскис, Л. Занкова, Ф. Рау, Ж. Шиф, А. Дьячкова та багато інших. Проблемам розвитку, соціалізації, виховання особистості, педагогічним особливостям молодших школярів присвячено праці Н. Подласого, С. Максим'юка, В. Сластьоніна, І. Ісаєва, Є. Шиянова та інших дослідників.

Однак, не зважаючи на значну кількість праць, на сьогодні залишаються не визначеними окремі аспекти соціальної адаптації дітей з вадами слуху, зокрема засобами мистецтва. Отже, метою нашої статті є розкриття сучасного стану професійної обізнаності учителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва.

Аналіз сучасного стану соціальної адаптації дітей з вадами слуху в спеціальній школі й визначення рівня її ефективності дозволив з'ясувати основні досягнення, недоліки й проблеми в процесі соціальної адаптації, а також окреслити план подальших дій щодо комплексної, систематичної організації процесу соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва в спеціальній школі.

Ми визначили три критерії: усвідомленість молодшими школярами свого соціального статусу, професійна обізнаність учителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва, соціально-педагогічна обізнаність та активність батьків щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. Кожний критерій має три рівні сформованості, які визначаються на підставі відповідних показників. Оскільки ми обмежені обсягами статті, розкриємо лише професійну обізнаність учителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва.

Ефективність практики впровадження педагогічних умов соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху ми визначаємо за рівнем обізнаності вчителями особливостей соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху.

*Високий рівень.* Учитель знає особливості соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку. Може чітко розкрити рівень соціального статусу кожного учня класу з вадами слуху та усвідомлення учнем свого статусу. Створює сприятливий мікроклімат в класі. Ураховує психосоматичний стан дітей з вадами слуху. Усвідомлено застосовує в процесі навчання традиційні і нетрадиційні засоби для соціальної адаптації дітей з вадами слуху. Виражає готовність і бажання вчителя до впровадження нових нетрадиційних засобів соціальної адаптації, зокрема засобів мистецтва. Залучає до процесу адаптації інших спеціалістів – психолога, соціального педагога, логопеда, сурдопедагога. Співпрацює з батьками, зокрема організовує роботу з батьками щодо соціальної адаптації дітей з вадами слуху.

*Середній рівень.* Учитель не точно знає особливості соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку. Не може чітко розкрити

рівень усвідомлення соціального статусу кожного учня класу з вадами слуху. Намагається створити сприятливий мікроклімат в класі. Не завжди враховує психосоматичний стан дітей з вадами слуху. Застосовує в процесі навчання тільки традиційні засоби для соціальної адаптації дітей з вадами слуху. Бажання вчителя до впровадження нових нетрадиційних засобів соціальної адаптації, зокрема засобів мистецтва, виражено не чітко. Зрідка залучає до процесу адаптації інших спеціалістів (психолога, соціального педагога, логопеда, сурдопедагога). Надає рекомендації батькам щодо соціальної адаптації дітей з вадами слуху.

*Низький рівень.* Учитель практично не знає особливостей соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку. Не розкриває рівень усвідомлення соціального статусу кожного учня класу з вадами слуху. Не намагається створити сприятливий мікроклімат в класі. Не враховує психосоматичний стан дітей з вадами слуху. Не усвідомлено застосовує в процесі навчання тільки традиційні засоби для соціальної адаптації дітей з вадами слуху. Учитель не готовий і не бажає впроваджувати нові нетрадиційні засоби соціальної адаптації, зокрема засоби мистецтва. Не залучає до процесу адаптації інших фахівців, зокрема психолога, соціального педагога, логопеда, сурдопедагога. Не співпрацює з батьками щодо соціальної адаптації дітей з вадами слуху.

У дослідженні взяло участь 50 учителів початкових класів спеціальних шкіл міста Луганська та міста Ровеньки, де навчаються діти з вадами слуху. Мета організації цієї вибірки полягала в таких завданнях: виявлення рівня організації та мультисупроводу щодо створення умов соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в школі; виявлення труднощів і недоліків в організації соціально-педагогічної роботи щодо соціальної адаптації; визначення обсягу й змісту організації профілактичної роботи та мультисупроводу. Отже, ми передбачали отримати інформацію, яка б стала підставою для створення програми та конструюванні змісту профілактичної роботи з педагогічним складом шкіл.

Одержані результати дозволили проаналізувати стан роботи щодо створення умов соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху; виявити проблеми та труднощі з соціальною адаптацією та особливості організації соціально-педагогічного супроводу таких дітей, з'ясувати інші питання, що стосуються нашого дослідження.

За результатами анкетування вчителів ми отримали такі результати:

Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку були названі такі: відповідь «недостатнє володіння мовою і, як наслідок, недостатній розвиток мислення» дали 80% учителів; «порушення слухової пам'яті» – таку особливість назвали 94% опитуваних; 86% опитуваних визначили таку психологічну особливість, як не значне коло людей, з якими діти мають міжособистісні стосунки, відповіді були такими: «Діти з вадами слуху часто спілкуються тільки зі своїми близькими родичами, і уникають спілкування з іншими людьми»,

«Здебільшого діти з вадами слуху спілкуються тільки з батьками й бабусями та дідусями, важко йдуть на контакт з чужими людьми», «Більшість дітей з вадами слуху важко йдуть на контакт, вони спілкуються тільки з рідними і не бажають або бояться спілкуватися з незнайомими людьми»; «низька адаптація до школи та мотивація до навчання» – таку відповідь назвали 80% опитаних учителів; відповідь «часто не вміють або не хочуть контролювати свою поведінку», «неадекватно реагують на зауваження» дали 80% опитаних учителів; «порушують соціальні правила та норми поведінки» таку відповідь дали 82% анкетованих; «не проявляють ініціативності у грі» – 98% опитуваних, зокрема вчителі відзначили, що «коли діти погоджуються грати, вони чекають організації гри, і воліють комусь підкорюватися в процесі гри»; 96% учителів зазначили, що діти з вадами слуху «мають високий рівень тривожності».

На друге й третє питання анкети докладну відповідь змогли дати 70% опитаних учителів, тобто це говорить про те, що вчителі знають і визначають соціальний статус кожного учня й надають цьому аспекту неабияку увагу, і це, у свою чергу, свідчить про зацікавленість учителів у підвищенні соціальної адаптації молодших школярів з вадами слуху. Уважаємо за необхідне також зазначити, що дані, які надали вчителі, співпали з даними отриманими в результаті проведення соціометрії.

68% опитаних учителів відзначили, що в класі у них позитивний мікроклімат: діти з повагою ставляться один до одного, учитель прислуховується до настрою учнів і намагається створювати гарний настрій для дітей, застосовує ігрові моменти, залучає до ігор і навчання всіх дітей однаково тощо.

На п'яте запитання анкети – «Чи враховуєте Ви під час роботи психосоматичний стан дітей з вадами слуху?» – всі опитані вчителі наголосили на тому, що порушення психосоматичного стану дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху спостерігається дуже часто, особливо це стосується відповідальних навчальних ситуацій: контрольних робіт, відкритих уроків тощо, зазначили, що не зважати на психосоматичні порушення не можна. Отже, робимо висновок про те, що всі вчителі зважають на психосоматичний стан молодших школярів з вадами слуху.

Шосте і сьоме запитання анкети викликали деякі труднощі в опитуваних. Учителі запитували, що значить спеціальні засоби для соціальної адаптації. Після нашого пояснення відповіді були такими:

На наступне запитання «Чи хотіли б Ви більше дізнатися про нетрадиційні засоби адаптації молодших школярів з вадами слуху, зокрема засобами мистецтва?» позитивну відповідь дали 68% учителів, інші 42% наголосили на тому, що навчальний процес не дозволяє застосовувати нетрадиційні засоби адаптації: «мало часу, а програма дуже насичена», «необхідно впроваджувати традиційні засоби, а нетрадиційні по можливості в середніх і старших класах» тощо.

70% опитуваних також відзначили, що тісно співпрацюють з іншими спеціалістами, оскільки це полегшує їм роботу з дітьми з вадами слуху. 30% наголосили на тому, що «спеціалісти не можуть допомогти, бо вони не можуть працювати з дітьми постійно», «співпрацює іноді тільки з сурдопедагогом, а співпраці з іншими немає потреби» тощо.

На останнє, десяте запитання анкети позитивну відповідь дали 72% опитуваних. Вони зазначили, що регулярно проводять бесіди з батьками; тематичні батьківські збори, на які запрошують психологів, соціальних педагогів; залучають до навчально-виховної роботи тощо.

Отже, опитування показало, що висунутим критеріям високого рівня відповідає 68% опитаних учителів. Інші 42% за показниками можна віднести до середнього рівня. На щастя, серед опитаних учителів не було таких, яких би можна було віднести до низького рівня. А це, у свою чергу, свідчить про високу готовність вчителів до впровадження експериментальної програми соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху. Однак, не можна залишити без уваги 42% учителів, яких ми віднесли до середнього рівня, основними показниками за якими якого були: «Застосовує в процесі навчання тільки традиційні засоби для соціальної адаптації дітей з вадами слуху. Бажання вчителя до впровадження нових нетрадиційних засобів соціальної адаптації, зокрема засобів мистецтва. Зрідка залучає до процесу адаптації інших спеціалістів (психолога, соціального педагога, логопеда, сурдопедагога). Надає рекомендації батькам щодо соціальної адаптації дітей з вадами слуху». Таким чином, робимо висновок по те, що до впровадження експериментальної програми необхідно підготувати цих учителів, а саме: показати й довести значущість в процесі соціальної адаптації нетрадиційних засобів, залучення до роботи інших фахівців школи, співпраці з батьками.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні сучасного стану усвідомленості молодшими школярами свого соціального статусу, соціально-педагогічної обізнаності та активності батьків щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху.

#### **Епштейн І. С. Сучасний стан професійної обізнаності вчителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва**

У статті розкрито сучасний стан професійної обізнаності вчителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва. Представлено критерії та рівні сформованості професійної обізнаності вчителів, а також результати діагностичного дослідження щодо визначення рівня професійної обізнаності вчителів щодо соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху засобами мистецтва.

*Ключові слова:* соціальна адаптація, соціальна адаптації засобами мистецтва, молодші школярі, діти з вадами слуху, професійна обізнаність учителів.

**Эпштейн И. С. Современное состояние осведомленности учителей касательно социальной адаптации детей младшего школьного возраста с недостатками слуха средствами искусства**

В статье раскрыто современное состояние профессиональной осведомленности учителей касательно социальной адаптации детей младшего школьного возраста с недостатками слуха средствами искусства. Представлены критерии и уровни сформированности профессиональной осведомленности учителей, а также результаты диагностического исследования уровня профессиональной осведомленности учителей касательно социальной адаптации детей младшего школьного возраста с недостатками слуха средствами искусства.

*Ключевые слова:* социальная адаптация, социальная адаптация средствами искусства, младшие школьники, дети с недостатками слуха, профессиональная осведомленность учителей.

**Epstein I. Modern State of the Awareness of Teachers about the Social Adaptation of Children of Younger School Age with Impaired Hearing by Means of Art**

The article discloses the current state of professional awareness of teachers about the social adaptation of children of younger school age with impaired hearing by means of art. Provides criteria and levels of the formation of professional awareness of teachers. The prospects of further studies, which consists in the definition of the modern state of awareness of the younger students of their social status, socio-pedagogical awareness and activity on social adaptation of children of primary school age with impaired hearing. The study found that the introduction of the pilot program is to train teachers to carry it out, namely: the show and prove the importance of the social adaptation of non-traditional means, attraction to work of other professional school, cooperation with parents.

*Key words:* social adaptation, social adaptation by means of art, the younger students, children with impaired hearing, the professional awareness of teachers.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чиж О. Н.